

Л.Ф. Вдовиченко, старший викладач
кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням
НПУ імені М.П. Драгоманова

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ОМОНІМІЯ

(на матеріалі французької філософської термінології)

Традиційне поняття омонімії відіграє важливу роль у науковому контексті термінології. У сучасних описових термінологічних дослідженнях, що розглядають семантичні особливості галузевих терміносистем, омонімія фіксується тільки як окреме явище, факультативно допустиме.

Актуальність теми дослідження визначається, перш за все, недостатньою вивченістю питань омонімії, що стосуються філософської термінології французької мови. Питання про існування омонімії в термінології є одним із складних і дискусійних. *Мета* розвідки – дати визначення поняття «омонімії», визначити основні види термінів-омонімів, розглянути та узагальнити принципи розмежування полісемії та омонімії.

Проблеми термінологічної омонімії досліджували О.С. Ахманова, Р.О. Будагов, Л.А. Булаховський, Л.В. Малаховський, А.І. Головня, О.Г. Борисова, О.А. Шаблій, Н.В. Новоселова та інші.

Омонімія – це одне з явищ, які притаманні усім мовам та характеризують лексико-семантичну систему та будь-яку окрему підсистему кожної з них. Під «омонімією» ми маємо на увазі «звуковий збіг двох або більше різних мовних одиниць» (Ахманова, 1966). Омоніми (грец. *homos* — однаковий; *опута* — ім'я) – це слова, однакові або подібні за звучанням, але різні за лексичним значенням. Омонімія встановлюється між термінами, що мають тотожність звучання, написання, збіг граматичних і відмінність термінологічних значень, в дефініціях яких виявляється і загальний семантичний компонент. Отже, омоніми мають однаковий звуковий склад, але зовсім різні за значенням, це різні слова, а не різні значення одного й того ж слова.

Відповідно до способу функціонування, терміни поділяються на міжгалузеві або міжсистемні терміни-омоніми та на внутрішньогалузеві або внутрішньосистемні терміни-омоніми.

Міжгалузеві терміни-омоніми – це терміни з такими значеннями, які були переосмислені і ввійшли у терміносистему філософії з іншої науки. Найчастіше міжсистемна омонімія є результатом повного розходження значень лексико-семантичних варіантів полісемної мовної одиниці. Терміни-омоніми одночасно можуть передавати декілька відмінних номінацій.

Наприклад, міжсистемна омонімія простежується в семантичних межах лексеми *Canon*, *n., m.* – 1. *ARMURERIE. Partie d'une arme à feu portative, en forme de tube, dans laquelle on met la charge et servant à lancer le projectile. (ВИРОБНИЦТВО ЗБРОЇ. Частина портативної вогнепальної зброї, у формі труби, в якій розміщено заряд, і використовується для запуску снаряда).* 2. *RELIGION: Texte consignnant une décision de l'autorité religieuse et fixant la règle de la foi et de la discipline religieuse. (РЕЛІГІЯ: Текст, що містить рішення релігійної влади і встановлює символ віри і релігійної дисципліни).* 3. *PHILOSOPHIE. Critère de la vérité. (ФІЛОСОФІЯ. Критерій істини).* 4. *MUSIQUE. Méthode pour mesurer l'intervalle des sons. (МУЗИКА. Метод вимірювання інтервалу звуків).* 5. *BEAUX-ARTS. Norme de proportionnalité appliquée à la figure et au corps de l'homme et déterminant le type idéal de la perfection physique. (МИСТЕЦТВО. Стандарт пропорційності, що застосовується до фігури та тіла людини і визначає ідеальний тип фізичної досконалості).*

Отже, лексема “*Canon*” представлена 5 значеннями в різних галузях знання. Для міжсистемної омонімії властиве закріплення різних дефініцій у словнику, тому що вони функціонують в різних терміносистемах.

До групи прагматичних властивостей термінів включені такі функціональні характеристики, як стислість, впровадження, хронологічний і нормативний статус; одиничність (відсутність синонімів) і неповторність (відсутність омонімів) (Гринев-Гриневич, 2012). Більшість термінів не

відповідають критеріям системності і вимогам, що пред'являються до будь-якого терміну. Варто згадати, що однією з основних властивостей терміна є його однозначність. Ця властивість виникає з самої природи терміна як знака, тобто неподільної єдності плану вираження і плану змісту. На практиці постійно спостерігається порушення цього принципу, яке виражається явищами полісемії та омонімії.

Філософські терміни в функціональному і семантичному планах істотно відрізняються від інших наукових міжгалузевих термінів. Вони досить самотні і складні в прямому розумінні цього слова. Як зазначає Н.В. Козловская: “Об’єктами референції філософського терміна є непередметні недискретні об’єкти (наприклад, свобода, істина, дух, буття, сенс). Сигніфікативна семантика і інтенціональна невизначеність вживання філософського терміна як знака створюють особливу складність вивчення даних одиниць. <...> Крім того, до філософського терміну не варто застосовувати вимогу однозначності в межах терміносистеми. Семантичний обсяг філософського терміна значно перевищує семантичний обсяг терміна іншої спеціальної галузі знання. <...> Кожен філософ наділяє філософський термін суто індивідуальним, авторським змістом, тому розуміння філософського терміна можливе лише в контексті усієї творчості філософа. При цьому дослідник часто має справу не з явищем полісемії, а з наявністю декількох інтерпретаційних варіантів” (Козловская, 2011).

Наприклад, у *Великому філософському словнику* лексема *CANON* представлена двома дефініціями:

CANON, PHILOS. 1. Chez Épicure, critère de la vérité. (У Епікура, критерій істини). – 2. Chez Kant, ensemble des principes a priori de l’usage légitime de certaines facultés de connaître. (У Канта “сукупність апіорних принципів законного використання певних здібностей пізнання”).

Явище омонімії достатньо тісно пов’язане з явищем полісемії, тому питання про їх розмежування залишається дискусійним, Л.А. Булаховський зазначав: “абсолютної межі між багатозначністю та омонімією слів немає,

оскільки й багатозначні за своїм походженням слова з плином часу фактично, з утратою мовцями чуття колишнього зв'язку значень, можуть перетворюватися для нас в омоніми” (Булаховский, 1953).

Часто неможливість позитивного ставлення до омонімії зумовлена й тим, що між явищами омонімії та полісемії важко провести чітку межу: перша є граничним випадком іншої.

Учені пропонують застосовувати для розмежування омонімів і полісемантичних слів безліч критеріїв, і, зокрема, такі, як: різні словотворчі ряди, зв'язки з іншими лексичними групами (підбір синонімів, антонімів), синтаксичні зв'язки (дистрибутивний метод), відмінність в управлінні (у дієслів). Багато лінгвістів вважають, що якщо омоніми можна розмежувати, залучаючи, крім семантичного критерію, будь-який ще із зазначених, то в цьому випадку можна говорити про “виявлену омонімію”. У тих випадках, коли значення омонімів неможливо розрізнити на жодному рівні, крім смислового, то омонімію слід вважати “невиявленою”. При розмежуванні омонімії та полісемії в мові визначальними повинні бути одночасно три критерії: 1) семантичний; 2) лексичний (синонімічні ряди) і 3) морфологічний (словотвірний) (Головня, 2007).

Дослідниця О.С. Ахманова чітко визначає концепцію розрізнення полісемії й омонімії в терміносистемі. Вона вважає, якщо два терміни збігаються у плані вираження, але відрізняються у плані змісту, це явище потрібно розглядати як приклад полісемії в межах однієї терміносистеми і як омонімію в різних терміносистемах.

Висновки. Аналіз досліджуваного матеріалу свідчить, що явище омонімії у французькій філософській термінології представлене здебільшого на міжгалузевому рівні. Мова йде про ті терміни, які можуть входити у різні термінології певної мови.

Джерельний матеріал дослідження

1. *Grand Dictionnaire de la philosophie*. (2003). Paris, sous la dir. de Michel Blay, Larousse et CNRS éditions. (p. 132).

Список використаних джерел

1. Ахманова, О.С. (1966). *Словарь лингвистических терминов* (с. 275). Москва: Советская энциклопедия.
2. Булаховский, Л.А. (1953). *Введение в языкознание*: [уч. пособ. для гос. ун-тов и пед. ин-тов] (с. 48). Москва: Учпедгиз.
3. Головня, А.И. (2007). *Омонимия как системная категория языка*. (с. 13). Минск.
4. Гринев-Гриневиц, С.В. (2012). *Основы семиотики*: учеб. пособие (с. 179). Москва: ФЛИНТА: Наука.
5. Козловская, Н.В. (2011). Особенности русской философской терминологии конца XIX – начала XX веков. *Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина*. №3. (с. 387).

**Я.В. Маслова, викладач
кафедри прикладної лінгвістики,
порівняльного мовознавства та перекладу
НПУ імені М.П. Драгоманова**

КОРЕЛЯЦІЯ ПОНЯТЬ “ПРОПОЗИЦІЯ”, “ПРЕДИКАТ”

І “АРГУМЕНТ” В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Не зважаючи на те, що *пропозиція* неодноразово була об’єктом мовознавчих студій, серед науковців не існує одностайної думки з приводу дефініції цього поняття та його кореляції з поняттями “предикат” і “аргумент”. *Актуальність* дослідження зумовлена невичерпним інтересом науковців до вивчення пропозиційного центру речення та висловлювання.